

Aldona Zakrzewska¹

POLSKA PEDAGOGIKA KATOLICKA A WYCHOWANIE MŁODEGO POKOLENIA DO ODPOWIEDZIALNOŚCI SPOŁECZNEJ W SZKOŁACH KATOLICKICH

Wstęp

Podjęcie obowiązków obywatelskich w poczuciu odpowiedzialności społecznej staje się dzisiaj w praktyce życia wielu młodych ludzi jakby anachronizmem. Wynika to być może z faktu, że – jak zauważają współcześni socjologowie Tomasz Szlendak i Krzysztof Pietrowicz – aktualnie człowiek coraz częściej jest bardziej socjalizowany do przedmiotów niż do wspólnot. Przyczyną tego stanu rzeczy są technicyzacja i informatyzacja, które sprawiają, że ludzie nawet z natury sobie bliscy (w rodzinie, w gronie znajomych) coraz częściej budują relacje z przedmiotami (telefonem, komputerem) niż z członkami rodziny, współpracownikami w życiu zawodowym czy znajomymi w środowisku lokalnym². We współczesnej rzeczywistości społecznej wspólnota staje się wobec tego coraz trudniej definiowalną formą układów społecznych w kontekście zachodzących w niej relacji międzyludzkich. Najczęściej dana grupa powstaje i „trzyma się” razem tylko wówczas, gdy jej poszczególni członkowie dążą do osiągnięcia tego samego celu bądź zależy im na wzmocnieniu swojej indywidualności. Poszczególne zaś grupy są często wobec siebie obojętne, tolerują się lub walczą ze sobą. Brakuje w ich relacjach

---

1 Dr Aldona Zakrzewska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, Katedra Dydaktyki i Historii Wychowania. Adres do korespondencji: 10-720 Olsztyn, ul. Romana Prawocheńskiego 13; e-mail: aldona61@wp.pl.

2 Tomasz Szlendak, Krzysztof Pietrowicz, „Kultura konsumpcji jako kultura wyzwolenia? Między krytyką konsumeryzmu a społeczeństwem opartym na modzie”, *Kultura i Społeczeństwo* 3 (2005): 93.

działania na rzecz dobra wspólnego³. Obecne jest to również w rodzinie, w której członkowie nastawieni są często jedynie na budowanie własnego „ja”⁴.

Wszeghogarniająca nas indywidualizacja sprawia, że zanika w nas bezinteresowność i etos działania z intencją zaspokojenia potrzeb drugiego. Stąd też instytucjonalne wychowanie do odpowiedzialności społecznej na płaszczyźnie wychowania obywatelskiego staje się coraz większą potrzebą. Naprzeciw niej wychodzą placówki edukacyjne, a wśród nich szkoły katolickie, które w swojej działalności odnoszą się do pedagogiki katolickiej. Na płaszczyźnie przywołanej problematyki interesująca jest kwestia: w jakim zakresie szkoła katolicka, korzystająca z pedagogiki katolickiej, wychodzi naprzeciw kształtowaniu w dzieciach i młodzieży odpowiedzialności społecznej, w ramach podejmowanego przez nią wychowania obywatelskiego?

Na początku rozważań zostaną zaprezentowane charakterystyczne cechy pedagogiki katolickiej. Następnie szkoła katolicka będzie przedstawiona w jej swoistych rysach edukacyjnych, nawiązujących w praktyce do pedagogiki katolickiej. Na koniec zaś rozważania skoncentrują się na opisie funkcjonowania szkoły katolickiej na płaszczyźnie przygotowania młodego pokolenia do działalności na rzecz dobra wspólnego w grupach społecznych, w których żyje (rodziny, szkoły, społeczności lokalnej, państwa, wspólnoty ludzkiej).

1. Reprezentatywne cechy pedagogiki katolickiej

Polską pedagogikę katolicką, której kierunki i koncepcje rozwinęły się na szeroką skalę w okresie dwudziestolecia międzywojennego, traktowano z jednej strony jako jeden z kierunków wychowania wchodzącego w nurt pedagogiki chrześcijańskiej, zaś z drugiej – jako system wychowania podejmowany przez instytucje wychowawcze (w tym katolickie), „dla których nauka Kościoła, Objawienie Boże, wartości chrześcijańskie stanowią (...) źródło wszelkiej działalności”⁵. O jej istocie decyduje istnienie idei katolicyzmu, głównie w wymiarze antropologicznym, co wiąże się z niezmiennością cech właściwych człowiekowi jako podmiotowi wychowania⁶. Z kolei sens katolickiego ideału wychowawczego tkwi – jak podkreśla Wincenty Granat – w „miłości tworzącej”, osadzonej na wierze, że Bóg jest miłością i daje człowiekowi możliwość kształcenia w sobie i w innych tej miłości. Stąd też kształtowanie miłości powinno stanowić cel

3 Chantal Delsol, *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, tłum. Małgorzata Kowalska (Kraków: Wydawnictwo Znak, 2003), 139–143.

4 Krzysztof Wielicki, *Podmiotowość w dobie kryzysu postindustrializmu. Między indywidualizmem a kolektywizmem* (Warszawa: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 2003), 307–311.

5 Jan Zimny, „Założenia pedagogiki katolickiej jako nowa forma propozycji edukacyjnej”, dostęp 14.10.2017, <http://www.pedkat.pl/39-pub/artkly/234-ks-zimny-jan-zalozenia-pedagogiki-katolickiej-jako-nowa-forma-propozycji-edukacyjnej>.

6 Janina Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939* (Kraków: Impuls, 2013), 35–37.

i podstawowy obowiązek katolickiego wychowawcy⁷, dla którego wzorem do naśladowania w pracy edukacyjnej jest Chrystus. W tak pojmowanej pedagogice katolickiej wszelkie cele, zadania, działania czy środki wychowania odnoszone są do Boga i zasad wiary katolickiej oraz wartości chrześcijańskich⁸.

Jan Zimny stwierdza, że „pedagogika katolicka to nauka zajmująca się teoretycznymi i praktycznymi zagadnieniami wychowania i kształcenia w świetle nauk teologicznych i czerpiąca swoje założenia z Dekalogu, Ojców Kościoła oraz przykazań i praw kościelnych. Posiada swoje indywidualne, specyficzne metody, cele i środki oparte na katolickiej nauce społecznej Kościoła. Ideałem wychowania w założeniach pedagogiki katolickiej jest osoba charakteryzująca się postawą wiary, ukształtowanym światopoglądem chrześcijańskim, dojrzałym sumieniem, postawą moralną w świetle Objawienia Bożego”⁹. W pedagogice katolickiej wychowanie człowieka w swej ostatecznej wizji jest zatem zawsze ukierunkowane w relacji do Boga.

W polskiej pedagogice katolickiej już w latach dwudziestolecia międzywojennego wyróżniono cechy determinujące jej tożsamość¹⁰, do których nawiązują jej współczesne nurty. Wśród nich odnajdujemy głównie: humanitaryzm, nadprzyrodzoność, uniwersalizm, charakter pozytywny i chrystocentryzm. Zasadniczym zaś rysem wychowania katolickiego jest personalizm – współczesny nurt w filozofii ukierunkowany na osobę ludzką jako szczególną wartość, co w edukacji ma swoje odzwierciedlenie m.in. w całościowym nauczaniu obejmującym wszystkie sfery rozwoju człowieka. Poniżej krótko zostaną one scharakteryzowane.

Kategoria humanitaryzmu odwołuje się do poszanowania w każdym człowieku godności ludzkiej, z jej prawem do rozwoju i poszanowaniem indywidualności, co w procesie wychowania odnosi się do przestrzegania zasady indywidualizacji i podmiotowości wychowanka. W pedagogice katolickiej godność i wartość człowieka ściśle zespala się z dogmatem odkupienia, ponieważ Chrystus stał się człowiekiem i odkupił każdego człowieka, stworzonego na obraz i podobieństwo Boże¹¹.

Nadprzyrodzoność z kolei dotyka elementu katolickiego ideału wychowania łączącego w sobie dwie prawdy o człowieku. Jedna zakłada istnienie grzechu pierworodnego, co skutkuje wewnętrznym rozdarciem wywołanym walką między dobrem a złem, druga zaś głęboką pewność o zbawczej sile łaski Bożej. Wincenty Granat wskazuje, że wiara w życie nadprzyrodzone nadaje sens ludzkiemu istnieniu, ponieważ Dobro i Miłość istniejące w Bogu, łącząc się w człowieku, z poszanowaniem jego indywidualności, dodają mu sił oraz łaski miłowania Boga i drugiego człowieka, a także uszlachetniają ludzką

7 Wincenty Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 3, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 10 (1936): 436–441.

8 Zimny, „Założenia pedagogiki katolickiej jako nowa forma propozycji edukacyjnej”.

9 Zimny, „Założenia pedagogiki katolickiej jako nowa forma propozycji edukacyjnej”.

10 Jerzy Bagrowicz, „W służbie rozwoju teorii i historii pedagogiki katolickiej w Polsce. Profesor Janiny Kostkiewicz poszukiwania i dokonania”, *Studia Włocławskie* 16 (2014): 47–59.

11 Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939*, 42.

naturę i wprowadzają w jego życie harmonię. To przekonanie daje nadzieję na owocność działań wychowawczych¹².

Z nadprzyrodzonością łączy się praktyczny wymiar wychowawczy, tj. optymizm wychowawczy, mający swoje źródło w wierze w zmartwychwstanie i Bożą opatrzność. Odnosi się on zarówno do postawy wychowawcy, jak również do spojrzenia na wychowanka i spodziewanych efektów wychowawczych¹³. O. Jacek Woroniecki podkreśla, że optymizm to nieodzowna cecha katolika i obowiązek życia katolickiego, gdyż „zły humor, narzekanie, zniechęcenie, pesymizm, są to rzeczy, które w żaden sposób z duchem katolickim nie dadzą się pogodzić; na dnie ich tkwi zawsze brak ufności w opatrzność Bożą i podrażniona miłość własna”¹⁴.

Następna, przywołana powyżej, cecha pedagogiki katolickiej to uniwersalizm katolicki, który przeciwstawiany jest partykularyzmowi i wskazuje, że na jej płaszczyźnie obecna jest różnorodność kultur czy osobowości. Jego treść obejmuje zarówno dobra fizyczne, jak i duchowe. Wincenty Granat wyodrębnia w nim różne sfery wychowania: fizyczne, umysłowe, moralne, narodowe, państwowe, estetyczne, rodzinne; wszystkie podporządkowane wartościom duchowym¹⁵. Istotną prawidłowością uniwersalizmu jest zatem – z jednej strony – nieodzowność objęcia procesem edukacji każdego człowieka niezależnie od jego pochodzenia narodowego czy państwowego¹⁶, o czym wspominał już w 1929 r. papież Pius XI w *Encyklice „Divini illius magistri” O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*: „Co się tyczy zakresu wychowawczego posłannictwa Kościoła, to ono się rozciąga bez żadnego ograniczenia na wszystkie narody, stosownie do rozkazu Chrystusa: «Nauczajcie wszystkie narody» (Mt 25, 19)”¹⁷. Z drugiej zaś – wychowanie człowieka we wszystkich jego sferach, bowiem cały człowiek został odkupiony przez Chrystusa. Stąd też każda płaszczyzna wychowania musi być poddana działaniu łaski, gdyż – jak podkreślał Pius XI – „chrześcijańskie wychowanie obejmuje cały zakres ludzkiego życia fizycznego i duchowego, intelektualnego i moralnego, indywidualnego, rodzinnego i społecznego, nie żeby je w jakikolwiek sposób umniejszyć, ale żeby je podnieść, nim pokierować i udoskonalić, wedle przykładu i nauki Chrystusa”¹⁸.

Korzeniem kolejnej cechy pedagogiki katolickiej, czyli pozytywnego charakteru katolika, jest wiara w uszlachetnienie natury człowieka i podniesienie jej do stanu nadprzyrodzonego przez działanie Bożej łaski. To przekonanie powinno stanowić cel wszelkich działań wychowawczych, które mogą przyczynić się do uświęcenia wszystkich wymia-

12 Wincenty Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 1, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 8–9 (1936): 334–337.

13 Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939*, 45–46.

14 Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 1, 338.

15 Wincenty Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 2, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 8–9 (1936): 373–380.

16 Wincenty Granat, „Zasady pedagogii katolickiej w świetle dogmatu odkupienia grzechu pierworodnego”, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 1–2 (1939): 43–44.

17 Pius XI, *Encyklika „Divini illius magistri” O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży* (Rzym, 1929), nr 25.

18 Pius XI, *Encyklika „Divini illius magistri” O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, nr 95.

rów egzystencji człowieka, również życia społecznego, politycznego czy gospodarczego. Fundamentem osiągnięcia tego celu jest w głównej mierze szukanie przez człowieka królestwa Bożego w każdym obszarze bytowania, co w konsekwencji rodzi w nim duchową energię przekształcającą jego naturę i determinującą pozytywne zmiany więzi międzyludzkich¹⁹.

Cechą nadrzędną, spinającą powyższe właściwości pedagogiki katolickiej, jest chrystocentryzm, czyli centralne miejsce zajmuje w niej Chrystus. To On stanowi odwołanie we wszelkich wymiarach procesu edukacyjnego oraz sferach wychowania²⁰. Wszelkie cele określone są przez Chrystusa żyjącego w Kościele i temu poddane są zasady kształcenia i wychowania człowieka, które uzdalniałyby go do kreowania nowej rzeczywistości kulturalnej, społecznej czy indywidualnej – przenikniętej łaską Bożą²¹. Powyższe cechy – zakładające współpracę z Bogiem i oparcie się na łasce Bożej, a prowadzące do tego, aby wychowanie prowadziło do pełni, jaką jest Chrystus – odnoszą się do założeń personalizmu chrześcijańskiego²².

2. Praktyczne implikacje pedagogiki katolickiej – działalność szkół katolickich

Przedstawiona w pierwszej części rozważań analiza charakterystycznych cech pedagogiki katolickiej uprawnia do stwierdzenia, że w wychowaniu katolickim, wchodzącym w zakres wychowania chrześcijańskiego, możemy wyróżnić dwa konstytutywne obszary spotkania wychowawczego: wertykalny i horyzontalny. W wymiarze wertykalnym mówimy o wejściu w dialog z Bogiem – słuchaniu Go i odpowiadaniu wiarą na otrzymane Słowo. Na tej płaszczyźnie wychowanie przebiega w nieprzerwanej więzi z Bogiem. Z kolei obszar horyzontalny zakłada dialog wychowanka i wychowawcy. Wychowawca towarzyszy tu wychowankowi w jego wzrastaniu w wierze i w człowieczeństwie, odnosząc się przy tym do treści i środków religijnych oraz pedagogicznych²³. Płaszczyzny te przenikają się wzajemnie, aby wychowanie było pełne. Łączy się to ściśle „z faktem Wcielenia Boga w naturę ludzką, złączenia wartości boskich i ludzkich. Mamy tu nie tyle przekaz pewnych teorii, lecz o wiele bardziej «Osobę – Jezusa Chrystusa». W miejsce zaś jakiegoś systemu wartości mamy w Nim (w Chrystusie) «personalny symbol wartości» (...). Chrześcijanie przyjmują więc «wartości ogólnoludzkie», ale poszukują ich jeszcze większej głębi, ich pełni i integralności, poszukują sensu przekraczającego ten, który

19 Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 3, 425–430.

20 Granat, „Katolicki ideał wychowawczy”, cz. 3, 432.

21 Granat, „Zasady pedagogii katolickiej w świetle dogmatu odkupienia grzechu pierworodnego”, 28.

22 Karol Górski, „Zasady personalizmu a wychowanie i szkoła”, w: *Katolicka myśl wychowawcza* (Poznań: Biblioteczka Akcji Katolickiej, 1937), 115–124.

23 Wojciech Osiał, „Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice – refleksja nad wartością wychowania religijnego na przykładzie pedagogii bł. Marceliny Darowskiej (1827–1911)”, *Łódzkie Studia Teologiczne* 20 (2011): 236–237.

zdolny jest nadać im człowiek”²⁴. Wychowanie katolickie ma zatem na celu doprowadzenie do dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej. Płaszczyzna wiary odgrywa tutaj nie tylko rolę formacyjną, ale i wychowawczą, gdyż determinuje dojrzałość osoby²⁵.

W wychowaniu opierającym się na pedagogice katolickiej podkreśla się również podmiotowość i wolność człowieka (wychowawcy i wychowanka) związane z jego godnością otrzymaną od Boga. Skoro sam Bóg chciał człowieka i wchodzi z nim w dialog, szanując jego godność i wolność, to w wychowaniu nie można go traktować przedmiotowo. Z uwagi zaś na swoją godność każdy człowiek wezwany jest do wzrastania ku pełni człowieczeństwa, zatem każdy uczeń podlega procesowi wychowania zmierzającemu do odkrywania w sobie człowieka i stawania się w pełni człowiekiem.

W procesie wychowania nawiązującym do pedagogiki katolickiej odrzuca się samowystarczalność człowieka, z jednoczesnym respektowaniem jego słabości i grzeszności. Nie chodzi tu o pesymizm edukacyjny. W wychowaniu katolickim dostrzega się potrzebę edukacji człowieka właśnie ze względu na jego słabość, przez co potrzebuje on wsparcia (edukacji) w stawaniu się dojrzałą osobą. Stąd też pedagodzy katoliccy z dystansem odnoszą się do naturalizmu pedagogicznego czy antypedagogiki. Nie umniejszając przy tym wspomnianej wcześniej podmiotowości i indywidualności wychowanka, wskazuje się na znaczną rolę w wychowaniu wspólnoty społecznej o znaczeniu kulturotwórczym i tradycji. Kluczową zaś rolę w tej pomocy stawania się dojrzałą osobą odgrywa w wychowaniu katolickim wymiar duchowy obejmujący sfery: moralną, duchową, estetyczną czy religijną.

Jak już wspomniałam, wychowanie katolickie jest zorientowane na pełny rozwój człowieka, a zatem – w wymiarze katolickim – na ukształtowanie nowego człowieka ku jego doskonałości w Chrystusie. Stąd też jego istotnym zadaniem jest współdziałanie w procesie wychowania z łaską Bożą²⁶.

Pedagogikę katolicką, wpisującą się w światopogląd katolicki, znamionują także inne cechy, które tworzą jej klimat i jednocześnie determinują charakterystyczne rysy wychowania katolickiego. Są to: miłość, optymizm, dynamizm i wolność działania oraz nastawienie społeczne.

Miłość pojmowana jest w kategoriach zasady, cnoty, postawy w stosunkach interpersonalnych, a także jako cel i pierwszoplanowa metoda w wychowaniu. Stąd też odnajdujemy ją we wszelkich sferach i poczynaniach wychowawczych, np. w zakresie wychowania estetycznego przejawia się w miłości do piękna, zaś w wychowaniu patriotycznym – w miłości do Ojczyzny. Z miłością Bożą nierozzerwalnie łączy się optymizm, który wywodzi się z idei Boga jako Tego, który troszczy się o każdego człowieka i w swej

24 Marian Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej* (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1999), 395.

25 Osial, „Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice – refleksja nad wartością wychowania religijnego na przykładzie pedagogii bł. Marceliny Darowskiej (1827–1911)”, 237.

26 Osial, „Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice – refleksja nad wartością wychowania religijnego na przykładzie pedagogii bł. Marceliny Darowskiej (1827–1911)”, 237–239.

opatrzności nieustannie mu towarzyszy. Zatem wszelki lęk o teraźniejszość i przyszłość obce są człowiekowi wiary.

Z ideami miłości i optymizmu wiąże się katolicka wolność, określana jako „niezmacony duch swobody katolickiej”. Nie chodzi tu oczywiście o samowolę w działaniu, ale o poszanowanie w procesie wychowania podmiotowości i godności nie tylko wychowawcy, ale także wychowanka. Wychowawca zatem musi pamiętać, aby nie narzucać uczniowi swoich poglądów, racji i środków działania. Ma on towarzyszyć wychowanekowi, otwierając go na różne zainteresowania, działania, z nieustającą pamięcią o nadrzędności wartości dobra, piękna i sprawiedliwości.

Idea wolności i dynamizmu w działaniu musi być z kolei ściśle złączona z duchem działania ofiarnego, czyli otwartego na innych. Ta rezygnacja z indywidualnych interesów na rzecz dobra bliźnich, czyli społeczne ukierunkowanie swoich poczynań, stanowi znamieny rys światopoglądu religijnego wypływającego z osobowej relacji do Boga pogłębianej przez Eucharystię, modlitwę, nabożeństwa religijne – co jest charakterystyczne w wychowaniu katolickim²⁷.

Wychowawcze oddziaływanie religii chrześcijańskiej, w tym katolickiej, bazujące na przywołanych w części pierwszej cechach pedagogiki katolickiej i opisanych powyżej założeniach, uwidaczniają się w działalności szkół katolickich. Jak się one rozwijają w polskiej rzeczywistości edukacyjnej i czym się charakteryzują?

Współczesne szkoły katolickie rozpoczęły swoją działalność po okresie transformacji społeczno-politycznej, kiedy obok szkół państwowych zaczęły powstawać także placówki edukacyjne nieprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, w tym szkoły wyznaniowe. Sprzyjało temu załamanie się systemu komunistycznego, który zaistniał w Polsce po II wojnie światowej i miał na celu zniszczenie wszystkiego, co wiązało się z religią i Kościołem. To sprawiło, że do 1989 roku istniało w Polsce jedynie 12 szkół katolickich prowadzonych przez żeńskie zgromadzenia zakonne, 2 kierowane przez męskie zakony i 10 niższych seminariów duchownych. Po roku 1989 nastąpił rozwój szkolnictwa katolickiego, co sprawiło, że w 1993 roku było ich 78, zaś w 1999 roku – 276²⁸, natomiast w roku szkolnym 2015/2016 ogółem funkcjonowało 608 szkół, w których naukę pobierało ponad 66 tys. uczniów²⁹.

Polskie szkoły katolickie opierają się w swoich założeniach na cechach znamienych wszelkim edukacyjnym placówkom katolickim, opisanym w dokumentach Kościoła w Polsce wydanych przez II Polski Synod Plenarny z lat 1991–1999, *Nauczanie Kościoła o szkole i uniwersytecie* (Poznań, 2001), Konferencję Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków, 2001), które odwołują się do dokumentów Kurii Rzymskiej opublikowanych przez Kongregację do spraw Wychowania Katolickiego, głównie w: *Szkoła katolicka* (Rzym, 1977); *Świecki katolik świadkiem*

27 Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939*, 59–60.

28 Adam Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)* (Warszawa: Wydawnictwo Adam, 2002), 172–178.

29 Zestawienie papierowe przygotowane przez Radę Szkół Katolickich na spotkanie w ramach Forum Szkół Katolickich w Częstochowie.

wiary w szkole (Rzym, 1982); *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej* (Rzym, 1988); *Szkoła katolicka u progu trzeciego tysiąclecia* (Rzym, 1997).

W ujęciu dokumentów Kościoła w Polsce szkoła katolicka jest otwarta dla wszystkich, niezależnie od wyznania, narodowości czy światopoglądu ucznia. W ten sposób placówki te wychowują w duchu ekumenizmu i szacunku wobec całego „rodzaju ludzkiego”. To, co ją wyróżnia, to chrześcijańska koncepcja świata, według której w centrum wszelkich działań i życia stoi Chrystus. On również jest jedynym Mistrzem i Nauczycielem, zaś wychowawcy – biorąc udział w prorockiej misji Chrystusa – zmierzają w pracy z wychowankiem do możliwie pełnego i wszechstronnego rozwoju jego człowieczeństwa, respektując przy tym pierwszeństwo rodziców w wychowaniu ich dzieci i wspierając ich w wypełnianiu posłannictwa wychowawczego. Szkoła katolicka, odwołując się do chrześcijańskiej wizji człowieka i świata, jest placówką integralnego wychowania, jak również spełnia funkcje ewangelizacji, inkulturacji, a także wprowadzania dialogu między kulturą i wiarą oraz między wiarą i życiem. Stanowi przy tym wspólnotę, do której należą wszystkie podmioty wychowawcze – nauczyciele, cały personel placówki, rodzice i uczniowie – współdziałające ze sobą w atmosferze przepojonej ewangeliczną wolnością i miłością³⁰.

3. Przygotowanie dzieci i młodzieży szkoły katolickiej do podjęcia odpowiedzialności społecznej

Istotnym zadaniem szkoły, w tym także szkoły katolickiej nawiązującej w swych założeniach do idei pedagogiki katolickiej, jest podejmowanie zadań społecznych odnoszących się do „przygotowania wychowanka do pracy dla dobra i rozwoju społeczeństwa, w którym żyje”³¹, również w kategorii odpowiedzialności społecznej.

Pojęcie odpowiedzialności społecznej ma swoje korzenie w filozoficznej idei odpowiedzialności, która wnosi, za Karlem Jaspersem³², że „konsekwencją przypisania człowiekowi wolności jest nałożenie na niego odpowiedzialności”³³. Odpowiedzialność społeczna rozumiana jest jako postawa wynikająca z obywatelskich obowiązków wzglę-

30 Kongregacja do spraw Duchowości, „Dyrektorium ogólne o katechizacji”, nr 259, 260, w: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymer (Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002), 369–370; Konferencja Episkopatu Polski, „Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce”, nr 93–95, w: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymer (Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002), 377–378; II Polski Synod Plenarny (1991–1999), „Nauczanie Kościoła o szkole i uniwersytecie”, nr 3–14, w: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymer (Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002), 371–373.

31 Zygmunt Bielawski, *Pedagogika religijno-moralna* (Lwów: Towarzystwo Pedagogika Religijna, 1934), 52.

32 Karl Jaspers, „Wolność i komunikacja”, w: *Filozofia egzystencjalna*, wybór Leszek Kołakowski, Krzysztof Pomian (Warszawa: PWN, 1965), 186.

33 Maciej Bernatt, *Społeczna odpowiedzialność biznesu. Wymiar konstytucyjny i międzynarodowy* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, 2009), 23.

dem społeczeństwa i wspólnoty, w której się żyje. Znamionuje ją niewymuszone i czynne działanie mające na celu wprowadzenie pozytywnych zmian w otoczeniu społecznym, co w konsekwencji ma prowadzić do podniesienia jakości życia społecznego.

Na środowiskach wychowawczych ciąży obowiązek przygotowania do tych zadań młodego pokolenia. Punktem zaś wyjścia wychowania do odpowiedzialności społecznej jest wychowanie do wspólnoty. Istotnym środowiskiem edukacyjnym, wspomagającym w tym wychowaniu rodzinę, jest szkoła. Pedagodzy mają do spełnienia ważną misję „w dziele wychowania dzieci i młodzieży ku zrozumieniu idei wspólnoty i stosowaniu jej w życiu. Wykorzystanie tej szansy to ważny sygnał dla młodego człowieka, pokazujący mu możliwości budowania wspólnego dobra”³⁴. W jakim zakresie szkoła katolicka realizuje ten postulat?

Odnajdujemy w jej założeniach wychowawczych – odwołujących się do pedagogiki katolickiej – szereg cech i sprzężonych z nimi działań, które sprzyjają wypełnieniu tych zadań. Jedną z nich jest podmiotowe traktowanie wychowanka, stanowiące kluczową cechę pedagogiki katolickiej i działań edukacyjnych szkoły katolickiej. Tworzenie warunków twórczego samorozwoju oraz aktywności podmiotowej staje się dla wychowanków szansą na autentyczne włączanie się w zadania klasy i szkoły³⁵, a w dalszej czasoprzestrzeni także innych wspólnot szeroko pojętego życia społecznego. Odkrywanie i rozwijanie silnych stron jednostki bez skrajnego indywidualizmu daje szansę dostrzeżenia „możliwości złożenia innym ludziom własnej oferty odpowiedzialnego wyznaczenia sobie zadań oraz osobistego wkładu w zadania wykonywane wspólnie”³⁶.

Innym istotnym działaniem szkolnym sprzyjającym rozwijaniu społecznej odpowiedzialności – związanym z podmiotowym podejściem do ucznia – jest włączenie wychowanka w aktywność pozalekcyjną, organizowanie czasu wolnego zgodnego z zainteresowaniami poszczególnych jednostek. Stanowi ona atut budowania i wzmacniania nie tylko osobowej podmiotowości dzieci i młodzieży, ale także „stwarza (...) niepowtarzalne możliwości tego, by powinności zmieniły się w prawdziwe fascynacje, by przez likwidację elementu przymusu rodziła się okazja do świadomych, dobrowolnych działań”³⁷.

Poprzez integralne kształtowanie w wychowankach osobowości chrześcijańskiej szkoła katolicka uczy dzieci i młodzież syntezy wiary i życia, co przejawia się w stymulowaniu ich do nieustannego dialogu z Bogiem, który pobudza ich do przezwyciężania swojego indywidualizmu, a w konsekwencji do „odkrycia w świetle wiary wezwania szczególnego, że są (...) powołani do życia w pełni świadomego i odpowiedzialnego

34 Lucyna Górka, *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu. Studium w perspektywie poznawczej pedagogiki integralnej* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2008), 258.

35 Górka, *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu*, 258.

36 Górka, *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu*, 261.

37 Górka, *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu*, 259.

w jedności z innymi”³⁸. W ten sposób szkoła katolicka „pomaga (...) młodym (...) odnaleźć w samym wątku istnienia ludzkiego zaproszenie do podjęcia służby Bogu przez wzgląd na swych braci i dla przemiany świata na mieszkanie godne ludzi”³⁹.

To ukierunkowanie szkoły katolickiej na służbę drugiemu jest jednym z najistotniejszych celów, do których dąży wychowanie chrześcijańskie. Ona „nie przekazuje kultury jako środka potęgi i panowania, lecz jako środek zjednoczenia i wsłuchania się w głos ludzi, wydarzeń i rzeczy. Ona nie uważa wiedzy jako środka do powodzenia i nagromadzenia bogactwa, lecz za obowiązek służenia i odpowiedzialności względem drugich”⁴⁰.

Zadaniem szkoły katolickiej jest podjęcie budowy świata bez obsesji wydajności i konsumpcji oraz nieustannego poszukiwania jedynie przyjemności i zaspokojenia egoistycznych potrzeb⁴¹. Czyni to ona przez włączanie wszystkich członków wspólnoty wychowawczej (nauczycieli, rodziców, uczniów, pracowników niepedagogicznych) w realizację programu wychowawczego szkoły, zgodnie z ich kompetencjami i pełnionymi rolami – do działania na rzecz wspólnego dobra. W ten sposób placówka ta wezwana jest do podjęcia oddanej posługi w celu zapewnienia obecności Kościoła w wychowaniu szkolnym dla dobra „rodziny ludzkiej” poprzez popularyzowanie takich wartości społecznych, jak szacunek wobec drugiego człowieka, braterska współpraca z innymi, zaangażowanie społeczne, gospodarcze i polityczne na rzecz dobra wspólnego⁴².

Szkoła katolicka jest niezwykle otwarta na życie społeczne i do tej otwartości przygotowuje wychowanków, w duchu podjęcia odpowiedzialności za wszystkich obywateli kraju i świata. Wynika to z faktu, że wychowanie chrześcijańskie, na którym opiera się w procesie wychowawczym szkoła katolicka, wymaga szacunku dla państwa i jego przedstawicieli, respektowania uczciwych praw i służby na rzecz dobra wspólnego. Stąd też w planie wychowawczym szkoły istotną rolę odgrywają wartości społeczne, jak: wolność, sprawiedliwość, praca i postęp. Kształtowanie takich postaw prospołecznych odnosi się także do społeczeństwa w aspekcie międzynarodowym. W jego ramach ludzkość postrzegana jest jako jedna wielka rodzina, bo zjednoczona w Bogu – Ojcu wszystkich ludzi, niezależnie od koloru skóry, narodowości, państwa, światopoglądu. Zatem szkole katolickiej bliskie są wartości pokoju, sprawiedliwości, wolności i dobra dla wszystkich narodów⁴³.

Takie prospołeczne postawy wynikają z faktu, że wchodzą w zakres chrześcijańskiej etyki miłości i chrześcijańskiej etyki społecznej. Stąd też uczniowie szkoły katolic-

38 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Szkoła Katolicka”, nr 45, w: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymer (Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002), 281.

39 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Szkoła Katolicka”, nr 45.

40 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Szkoła Katolicka”, nr 56.

41 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Szkoła Katolicka”, nr 91.

42 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Szkoła Katolicka”, nr 60–62.

43 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej”, nr 45–46, w: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymer (Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002), 335.

kiej podejmują dyskusję na temat obowiązków chrześcijańskiej miłości. Piętnują takie postawy, jak „gwałt w świecie, nienawiść na tle rasowym, codzienne przestępstwa, egoizm młodych i starszych”⁴⁴. Natomiast uczą się, że w świecie rodziny, szkoły, Kościoła powinny funkcjonować „miłość, szacunek, posłuszeństwo, wdzięczność, uprzejmość, dobroć, pomoc, usłużność, przykład, (...) miłość do wszystkich, bez żadnych wyjątków z powodu odmiennej wiary, narodowości, rasy, (...) współpraca w apostołowaniu i podejmowaniu inicjatyw, by ulżyć ludzkim cierpieniom; działanie na rzecz nieszczęśliwych, chorych, ubogich, niepełnosprawnych, opuszczonych”⁴⁵.

Niniejsze założenia kształtowania postaw odpowiedzialności społecznej wynikają głównie z faktu, że szkoła katolicka realizuje w swoim procesie wychowawczym koncepcję człowieka jako osoby ludzkiej – koncepcję przyznającą jednostce ludzkiej nie tylko podmiotowość i wolność, ale także rozbudzającą w niej odpowiedzialność⁴⁶. Jest to ściśle zespolone ze sobą, ponieważ odpowiedzialność jest związana z taką postawą człowieka, w której wyraża się jego podmiotowość i sprawczość⁴⁷.

Zakończenie

Podejmowana przez szkoły katolickie opisana edukacja obywatelska, w ramach której młodych przygotowuje się do dostrzeżenia potrzeb innych i działania na rzecz dobra wspólnego, wydaje się bez miar potrzebna w każdym czasie i w każdej przestrzeni terytorialnej. We współczesnej rzeczywistości jest to również niezwykle istotne, jeśli weźmie się pod uwagę nieświadomość społeczną charakterystyczną dla obecnej młodzieży⁴⁸ (pisze o niej m.in. Zbyszko Melosik⁴⁹), która żyje bez poczucia potrzeby zaangażowania społecznego, „uganiając się” za chwilowymi przyjemnościami, bez odniesienia do odległych w czasie ideałów i bez podejmowania głębszych relacji społecznych.

Oczywiście każdy podmiot edukacyjny może i powinien podejmować trud takiego właśnie wychowania dzieci i młodzieży. Wśród nich poznajemy szkoły katolickie, które bazując na pedagogice katolickiej, osadzonej na Ewangelii i nauczaniu Kościoła, w swej posłudze edukacyjnej korzystają dodatkowo z „narzędzi” wchodzących w płaszczyznę transcendentną, a odwoływanie się do nich przez człowieka w życiu społecznym implikować może jego zwielokrotnione zaangażowanie w kontekście najważniejszego

44 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej”, nr 85–89.

45 Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej, „Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej”, nr 85–89.

46 Katarzyna Olbrycht, „Edukacja zakorzeniona w kulturze podstawą kształtowania odpowiedzialnych postaw twórczych”, w: *Kształtowaniu umysłu musi towarzyszyć formacja sumienia, rozwój życia moralnego, wdrażanie do życia społecznego*, red. Rada Szkół Katolickich (Warszawa: Rada Szkół Katolickich, 2009), 64.

47 Marian Nowak, „Koncepcja kształcenia a kształtowanie postaw aktywnych i odpowiedzialnych wśród młodzieży”, w: *Kształtowaniu umysłu musi towarzyszyć formacja sumienia, rozwój życia moralnego, wdrażanie do życia społecznego*, red. Rada Szkół Katolickich (Warszawa: Rada Szkół Katolickich, 2009), 73.

48 Górska, *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu*, 216–220.

49 Zbyszko Melosik, „Kultura popularna jako czynnik socjalizacji”, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, red. Zbigniew Kwieciński, Bogusław Śliwerski, t. 2 (Warszawa: PWN, 2003), 68–93.

przykazania – przykazania miłości Boga i bliźniego. Dodatkowo w szkołach katolickich, odwołujących się do pedagogiki katolickiej, istotną rolę odgrywa wychowanie do wartości, co prowadzi do ukształtowania w wychowankach odpowiedniej ich hierarchii, również na płaszczyźnie życia społecznego i troski o dobro wspólne obywateli.

C.D. Batson podkreśla, że wychowanie religijne mocno oddziałuje na kształtowanie postaw prospołecznych⁵⁰. Pozbawione jest ono liberalizmu, który – jak wskazują badania szkoły amerykańskiej z lat 80. XX wieku – połączony z nadmierną demokracją może prowadzić do trudności, a nawet załamania życia gospodarczego i kulturowego kraju⁵¹, czego korzenie tkwią w dużej mierze w zaniku wartości i chwiejności etycznej.

Bibliografia

- II Polski Synod Plenarny (1991–1999). „Nauczanie Kościoła o szkole i uniwersytecie”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 371–375. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Bagrowicz, Jerzy. „W służbie rozwoju teorii i historii pedagogiki katolickiej w Polsce. Profesor Janiny Kostkiewicz poszukiwania i dokonania”. *Studia Włocławskie* 16 (2014): 47–59.
- Bernatt, Maciej. *Spoleczna odpowiedzialność biznesu. Wymiar konstytucyjny i międzynarodowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, 2009.
- Bielawski, Zygmunt. *Pedagogika religijno-moralna*. Lwów: Towarzystwo Pedagogika Religijna, 1934.
- Delsol, Chantal. *Esej o człowieku późnej nowoczesności*. Tłum. Małgorzata Kowalska. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2003.
- Filozofia egzystencjalna*, wybór Leszek Kołakowski, Krzysztof Pomian. Warszawa: PWN, 1965.
- Górska, Lucyna. *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu. Studium w perspektywie poznawczej pedagogiki integralnej*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2008.
- Górski, Karol. „Zasady personalizmu a wychowanie i szkoła”. W: *Katolicka myśl wychowawcza*, 115–124. Poznań: Biblioteczka Akcji Katolickiej, 1937.
- Granat, Wincenty. „Katolicki ideał wychowawczy”. Cz. 1. *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 8–9 (1936): 325–338.
- Granat, Wincenty. „Katolicki ideał wychowawczy”. Cz. 2. *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 8–9 (1936): 373–380, 421–443.

50 Osial, „Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice – refleksja nad wartością wychowania religijnego na przykładzie pedagogii bł. Marceliny Darowskiej (1827–1911)”, 240.

51 Tomasz Szukdlarek, *Wiedza i wolność w pedagogice amerykańskiego postmodernizmu* (Kraków: Impuls, 1993), 77; Czesław Kupisiewicz, „Stan i proponowane kierunki reformy amerykańskiego szkolnictwa w latach osiemdziesiątych”, *Edukacja* 3 (1994): 8.

- Granat, Wincenty. „Katolicki ideał wychowawczy”. Cz. 3. *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 10 (1936): 432–443.
- Granat, Wincenty. „Zasady pedagogii katolickiej w świetle dogmatu odkupienia grzechu pierworodnego”. *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 1–2 (1939): 26–53.
- Konferencja Episkopatu Polski. „Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 377–378. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kongregacja do spraw Duchowości. „Dyrektorium ogólne o katechizacji”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 369–370. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej. „Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 321–358. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej. „Szkoła katolicka u progu trzeciego tysiąclecia”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 359–367. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej. „Szkoła katolicka”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 271–294. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kongregacja do spraw Edukacji Katolickiej. „Świecki katolik świadkiem wiary w szkole”. W: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, red. Andrzej Dymier, 295–322. Szczecin–Warszawa: Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, 2002.
- Kostkiewicz, Janina. *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939*. Kraków: Impuls, 2013.
- Kupisiewicz, Czesław. „Stan i proponowane kierunki reformy amerykańskiego szkolnictwa w latach osiemdziesiątych”. *Edukacja* 3 (1994): 5–14.
- Maj, Adam. *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989–2001)*. Warszawa: Wydawnictwo Adam, 2002.
- Melosik, Zbyszko. „Kultura popularna jako czynnik socjalizacji”. W: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, red. Zbigniew Kwieciński, Bogusław Śliwerski. T. 2, 68–93. Warszawa: PWN, 2003.
- Nowak, Marian. „Koncepcja kształcenia a kształtowanie postaw aktywnych i odpowiedzialnych wśród młodzieży”. W: *Kształtowaniu umysłu musi towarzyszyć formacja sumienia, rozwój życia moralnego, wdrażanie do życia społecznego* (por. Jan Paweł II), Materiały edukacyjne z XIX Ogólnopolskiego Forum Szkół Katolickich (Jasna Góra, 4–6 grudnia 2008), red. Rada Szkół Katolickich, 73–113. Warszawa: Rada Szkół Katolickich, 2009.
- Nowak, Marian. *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1999.

- Olbrycht, Katarzyna. „Edukacja zakorzeniona w kulturze – podstawą kształtowania odpowiedzialnych postaw twórczych”. W: *Kształtowaniu umysłu musi towarzyszyć formacja sumienia, rozwój życia moralnego, wdrażanie do życia społecznego* (por. Jan Paweł II), Materiały edukacyjne z XIX Ogólnopolskiego Forum Szkół Katolickich (Jasna Góra, 4–6 grudnia 2008), red. Rada Szkół Katolickich, 59–71. Warszawa: Rada Szkół Katolickich, 2009.
- Osial, Wojciech. „Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice – refleksja nad wartością wychowania religijnego na przykładzie pedagogii bł. Marceliny Darowskiej (1827–1911)”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 20 (2011): 235–250.
- Pius XI. *Encyklika „Divini illius magistri” O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*. Rzym, 1929.
- Szkudlarek, Tomasz. *Wiedza i wolność w pedagogice amerykańskiego postmodernizmu*. Kraków: Impuls, 1993.
- Szlendak, Tomasz, Krzysztof Pietrowicz. „Kultura konsumpcji jako kultura wyzwolenia? Między krytyką konsumeryzmu a społeczeństwem opartym na modzie”. *Kultura i Społeczeństwo* 3 (2005): 85–108.
- Wielicki, Krzysztof. *Podmiotowość w dobie kryzysu postindustrializmu. Między indywidualizmem a kolektywizmem*. Warszawa: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 2003.
- Zimny, Jan. „Założenia pedagogiki katolickiej jako nowa forma propozycji edukacyjnej”. Dostęp 14.10.2017. <http://www.pedkat.pl/39-pub/artkly/234-ks-zimny-jan-zalozenia-pedagogiki-katolickiej-jako-nowa-forma-propozycji-edukacyjnej>.

Streszczenie

Punktem wyjścia podjętych rozważań jest pedagogika katolicka jako jeden z nurtów pedagogiki chrześcijańskiej, na której opierają się w swojej działalności dydaktyczno-wychowawczej niektóre placówki edukacyjne – głównie katolickie. Ma ona zatem konkretne implikacje praktyczne, warunkuje w rzeczywistości edukacyjnej wychowanie dzieci i młodzieży w całej złożoności tego wychowania. Jednym z jego ważnych płaszczyzn jest przygotowanie młodego pokolenia do życia obywatelskiego – podjęcia odpowiedzialności nie tylko za swoje losy, ale losy grup społecznych, w których postawiona jest dana jednostka – społeczności rodzinnej, środowiska lokalnego, narodowej, państwowej, europejskiej, światowej. W zakresie przywołanych kontekstów w niniejszym artykule została podjęta próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób podstawowe cechy determinujące tożsamość pedagogiki katolickiej – takie jak: chrystocentryzm, pedagogia autorytetu i miłości, personalizizm, nadprzyrodzoność, uniwersalizm oraz pozytywny charakter – mogą wpływać na kształtowanie w dzieciach i młodzieży świadomości i potrzeby podjęcia odpowiedzialności społecznej.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność społeczna, pedagogika katolicka, wychowanie obywatelskie, wychowanie religijne

Abstract

CATHOLIC PEDAGOGY AND EDUCATION OF YOUNG PEOPLE FOR SOCIAL RESPONSIBILITY

The aim of the reflections is catholic pedagogy as one of the trends of Christian pedagogy which is the basis of some educational institutions, mainly catholic ones. It has, therefore, some practical implications. Moreover, it has the influence on the education of children and young people. Its role is to prepare the young generation for civic life, for being responsible for themselves and the social groups where they live such as a family, local community, country and the world. In this article an attempt was made to answer the question: In what way can basic elements which determine identity of catholic pedagogy such as: Christocentrism, pedagogy of authority and love, personalism, supernatural, universalism and positive character influence the necessity and need of young people to take social responsibility.

Keywords: social responsibility, catholic pedagogy, civic education, religious education